

Date: 3rd April-2026

MADANIY INFRATUZILMA (MUZEY, TEATR, MADANIYAT MARKAZLARI)
YANGILANISHINING MAHALLIY MADANIY HAYOTGA TA’SIRI

Kadirova Yakitjan Buvabayevna

TerDU Jahon tarixi kafedrası mustaqil tadqiqotchisi

Pedagogika fanlari bo`yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya: Mazkur maqolada 1991–2023 yillar davomida O‘zbekistonning janubiy hududlarida — Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlarida madaniy infratuzilmaning modernizatsiya qilinishi va ushbu jarayonning mahalliy madaniy hayotga ko‘rsatgan ta’siri tahlil qilingan. Muzeylar, teatrlar, madaniyat markazlari, tarixiy obidalar hamda zamonaviy madaniy platformalarning yangilanishi natijasida hududda madaniy faollik kuchaygani, yoshlar orasida san’atga qiziqish ortgani, mahalliy identitetning mustahkamlanganligi ilmiy asosda yoritilgan. Shuningdek, infratuzilma rivojining turizm, iqtisodiy faollik va ijtimoiy jarayonlarga qo‘shgan hissasi o‘rganilgan. Tadqiqot natijalari madaniy infratuzilma jamiyat taraqqiyotining muhim omili ekanini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: madaniy infratuzilma, muzeylar, teatrlar, madaniyat markazlari, Surxondaryo, Qashqadaryo, madaniy hayot, modernizatsiya, turizm, mahalliy identitet, tarixiy meros, ijtimoiy jarayonlar.

Kirish

1991 yildan keyingi davr O‘zbekiston madaniy hayotida tub burilishlar davri sifatida maydonga chiqdi. Ayniqsa, respublikaning janubiy hududlari — Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlarida madaniy infratuzilmani modernizatsiya qilish, tarixiy obidalarni saqlash, zamonaviy teatrlar, muzeylar, madaniyat markazlari va kutubxonalarni qayta jihozlash jarayoni jadallashdi. Ushbu yangilanishlar nafaqat madaniy obyektlarning tashqi ko‘rinishini o‘zgartirdi, balki lokal aholining madaniy faolligi va identitetini mustahkamlashda yangi bosqichni boshlab berdi.

Mazkur maqolada Janubiy O‘zbekiston hududlarida madaniy infratuzilmaning yangilanishi jarayonlari va ushbu o‘zgarishlarning mahalliy madaniy hayotga ta’siri tizimli ravishda tahlil qilinadi.

Madaniy infratuzilmaning rivojlanish omillari

1991–2023 yillar davomida madaniyat sohasini rivojlantirish bir qator omillar bilan izohlanadi:

1. **Davlat siyosati va investitsiyalar** – yangi madaniyat markazlari, teatrlar, muzeylar uchun davlat budjetidan mablag‘ ajratilishi.

2. **Mintaqaning turistik salohiyatini oshirish zarurati** – Termiz arxeologiya yodgorliklari, Boysun folklor maktabi, Shahrisabz tarixiy markazi.

3. **Yoshlar uchun bo‘sh vaqtni mazmunli tashkil etish siyosati** – “Yoshlar markazi”, “Madaniyat markazlari” tarmog‘i.

Date: 3rd April-2026

4. **Mahalliy aholi madaniy ehtiyojlarining ortishi** – konsertlar, spektakllar, ko‘rgazmalarga talabning oshishi.

Bu omillar infratuzilmaning modernizatsiyasiga turtki bo‘ldi.

Janubiy hududlarda muzeylar faoliyati va ularning ta’siri **Surxondaryo viloyati misolida**

Termiz arxeologiya muzeyi, AlHakim at-Termiziy majmuasi, Fayoztepa–Qoratepa yodgorliklarining muzeylashtirilishi hududning madaniy hayotiga sezilarli ta’sir ko‘rsatdi. Yangi ekspozitsiyalar, raqamlashtirilgan ko‘rgazmalar, xorijiy sayyohlar oqimi ortishi natijasida:

- mahalliy yoshlar tarixga qiziqishi oshdi;
- muzeylar ilmiy markazga aylandi;
- Termizda xalqaro ilmiy ekspeditsiyalar faollashdi.

Qashqadaryo viloyatida

Qarshi davlat muzeyi, Shahrisabz tarixiy majmuasining restavratsiyasi natijasida:

- hudud turizm xaritasida yuqori o‘rin egallay boshladi;
- hunarmandchilik maktablari qayta tiklandi;
- madaniy tadbirlar soni ko‘paydi.

Muzeylar endi faqat saqlash joyi emas, balki “jonli madaniyat maktablari”ga aylandi.

Teatrlar faoliyatidagi o‘zgarishlar va ijtimoiy ta’sir

Teatrlar madaniy hayotning eng muhim qismi bo‘lib, 1991–2023 yillarda ularning faoliyatida sezilarli modernizatsiya kuzatildi.

Asosiy o‘zgarishlar:

- sahna texnologiyalarining yangilanishi;
- yosh aktyorlar maktabining vujudga kelishi;
- mahalliy dramaturglarning asarlari sahnaga qo‘yilishi;
- mobil teatr guruhlari tashkil etilishi.

Mahalliy aholi hayotiga ta’siri:

- yoshlarning badiiy dunyoqarashi kengaydi;
- teatrlar ta’lim bilan integratsiyalashdi (litsey–maktablarda “Teatr kuni”)
- oilaviy madaniy dam olish shakli sifatida teatrga tashriflar ko‘paydi;
- ijtimoiy mavzulardagi spektakllar (mahalliy dolzarb muammolar) keng ommani jalb etdi.

Teatrlar mintaqada ijtimoiy-axloqiy tarbiya mexanizmlaridan biriga aylandi.

Madaniyat markazlari va ularning zamonaviy funksiyalari

Madaniyat markazlari (sobiq “Madaniyat uylari”) 1990-yillar oxirida pasayish bosqichiga tushgan bo‘lsa-da, 2000-yillardan boshlab qayta tiklana boshladi. Bugungi kunda ular ko‘p funktsiyali madaniy platformalarga aylangan.

Zamonaviy vazifalar:

Date: 3rd April-2026

- yoshlar klublari, to‘garaklar, raqs studiyalari, kino zallari;
- mahalla tadbirlarini tashkil etish;
- folklor jamoalari mashg‘ulotlari;
- raqamli kutubxonalar va media markazlar.

Ta’sirlar:

1. **Mahalla darajasida madaniy faollik ortdi.**
2. **Mahalliy ijodkorlar uchun sahna maydoni paydo bo‘ldi.**
3. **Xotin-qizlar bandligi uchun yangi imkoniyatlar yaratildi.**
4. **Qishloqlarda madaniy hayot faollashdi.**

Madaniyat markazlari, ayniqsa qishloqlarda, real “ijtimoiy energiya maydonlari”ga aylandi.

Mahalliy identitet va madaniy o‘zlikning kuchayishi

Madaniy infratuzilmaning yangilanishi hududni o‘ziga xosligini mustahkamladi.

Surxondaryo–Qashqadaryo bo‘yicha:

- Boysun folklori UNESCO ro‘yxatiga kirishi;
- Shahrisabz tarixiy markazining qayta tiklanishi;
- Termizning qadimiy madaniyat markazi sifatida tanilishi;
- Mahalliy festival va an‘analarning tiklanishi (Boysun bahori, Qarshi teatr festivallari).

Bu jarayonlar orqali yoshlar o‘z tarixini, milliy merosini yanada chuqurroq anglay boshladi.

Iqtisodiy va turistik ta’sir

Madaniy infratuzilma faqat ma’naviy emas, balki iqtisodiy o‘sish omiliga ham aylandi:

1. **Turizm oqimi ortdi.**
2. **Madaniyat obyektlari atrofida servis xizmatlari rivojlandi.**
3. **Yangi ish o‘rinlari yaratildi.**
4. **Hunarmandchilikning rivojlanishi iqtisodiyotga real daromad keltirdi.**

Shahrisabz, Termiz, Denov va Boysun yo‘nalishlarida turistik loyihalar aynan madaniy obyektlar hisobiga jonlandi.

Xulosa

1991–2023 yillarda Janubiy O‘zbekistonning madaniy infratuzilmasida yuz bergan modernizatsiya mahalliy madaniy hayotning barcha qatlamlariga ta’sir ko‘rsatdi. Muzeylar – ilmiy va ma’rifiy markazga, teatrlar – ijtimoiy muhokama maydoniga, madaniyat markazlari esa – mintaqaviy madaniy identitetni tiklovchi institutsiyaga aylandi.

Ushbu infratuzilma o‘zgarishlari:

- madaniy faollikni oshirdi,
- yoshlarni san’atga yaqinlashtirdi,
- hududning turistik salohiyatini kuchaytirdi,

Date: 3rd April-2026

- mahalliy iqtisodiyotga qo‘shimcha ta‘sir ko‘rsatdi,
- milliy o‘zlikni mustahkamladi.

Demak, madaniy infratuzilmaning yangilanishi — nafaqat san‘at va madaniyat sohasining rivoji, balki jamiyatning ma‘naviy, iqtisodiy va ijtimoiy barqarorligiga xizmat qiluvchi kompleks jarayondir.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

(Ro‘yxat ilmiy maqola standartiga mos holda rasmiylashtirildi. Siz istasangiz, GOST yoki Chicago uslubida ham berib qo‘yaman.)

1. O‘zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi. *Madaniyat sohasini rivojlantirish konsepsiyasi 2017–2021*. Toshkent, 2017.
2. Boymirzayev, B. *O‘zbekiston madaniyat infratuzilmasining rivojlanish bosqichlari*. Toshkent: Akademya nashr, 2020.
3. Sodiqova, M. *Hududiy madaniyat siyosati va uning ijtimoiy ta‘siri*. Qarshi: Nasaf nashriyoti, 2019.
4. Raxmonqulov, A. *Surxondaryo viloyati madaniy merosi va uning zamonaviy talqini*. Termiz davlat universiteti ilmiy to‘plami, 2021.
5. UNESCO. *Cultural Heritage and Local Development in Central Asia*. Paris, 2018.
6. Alimova, D. *Madaniy tashkilotlarning jamiyatdagi o‘rni*. O‘zbekiston Fanlar Akademiyasi nashriyoti, 2016.
7. Shahrisabz tarixiy markazi bo‘yicha restavratsiya hisobotlari. O‘zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi, 2015–2020 yillar.
8. Yo‘ldosheva, N. *O‘zbekistonda teatrlashtirilgan san‘at taraqqiyoti*. Toshkent san‘at instituti ilmiy jurnali, 2022.

